

figuur 1

OUDE WEGEN NAAR HET VEER BIJ RHENEN

In eerdere artikelen over het oude veerhuis bij Rheden is uitgebreid ingegaan op de plaats van veer en veerhuizen bij Rheden (Ref. 1,2).

Op 24 Januari 1985 werd een verticale luchtfoto gemaakt van de opgraving van het oude veerhuis in de uiterwaarde westelijk van de huidige veerweg bij Rheden (zie Fig 1).

Deze opname is daarom zo interessant omdat deze net na een strenge vorst en sneeuwperiode is genomen, waardoor relief in het landschap nog geaccentueerd wordt door achtergebleven sneeuw.

Tevens zat de vorst nog in de grond, waardoor lichtere plekken in het weiland zichtbaar zijn, hetgeen kan duiden op een harde ondergrond ter plaatse.

Deze harde ondergrond zou mogelijk verband kunnen houden met restanten van vroegere wegen naar het oude veer welke zich mogelijk nog onder de klei van de voormalige Koningstuin (boomgaard) zouden kunnen bevinden.

Nagegaan werd of de wegen, zoals aangegeven op oude kaarten, overeenstemmen met de lichte plekken en relief zoals zichtbaar op de luchtfoto.

Hiertoe werden fotocopies van deze oude kaarten door middel van vergroten en verkleinen tot een en dezelfde schaal gebracht. Vervolgens werden transparante kopieën gemaakt die met elkaar werden vergeleken door ze over elkaar te leggen.

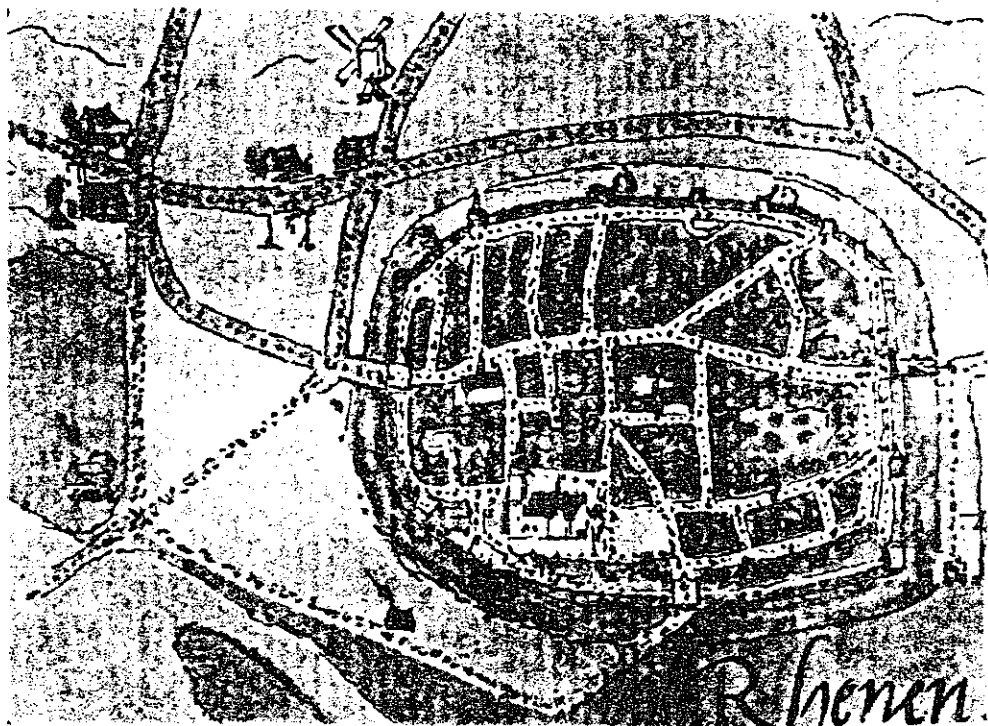
Het resultaat was verrassend; niet alleen blijken sommige lichte plekken op de luchtfoto inderdaad overeen te komen met de ligging van wegen zoals aangegeven op de 16e en 17e eeuwse kaarten, maar ook blijken deze oude kaarten vrij goed te kloppen met latere 19e en 20e eeuwse kaarten en recente luchtfoto's (zie Fig. 2,3,4,5 en 6).

In Juni j.l. werden restanten van een veldkeien weggetje vlak bij de put van het oude veerhuis gevonden. De plaats hiervan correspondeert met een weg naar het veerhuis zoals aangegeven op een kaart van ca. 1740 (zie Fig. 5).

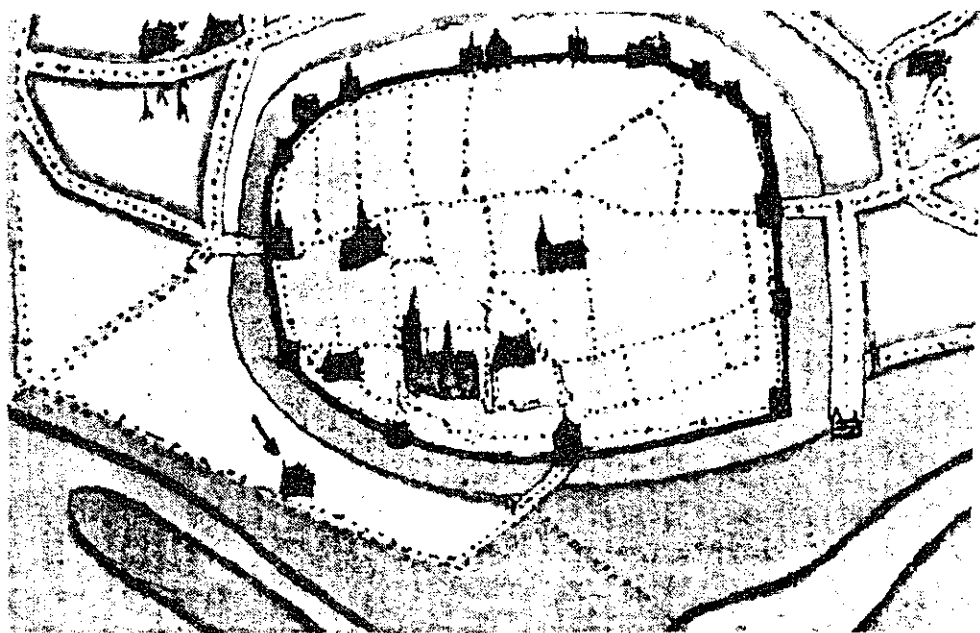
Vervolgens werden proefboringen uitgevoerd op enkele plaatsen waar de oude wegen zouden moeten hebben gelegen; het resultaat was positief. De bewuste wegen, of althans gedeeltes hiervan blijken nog op ca. een halve tot een meter onder de klei te liggen.

Mogelijk in verband hiermee werd op een kaart van 1835 (Fig. 7) de plaats waar zich eens de rechthoekige Koningstuin bevond aangeduid als de "steenenheul".

Overigens laat deze kaart ook zien dat het veerhuis zich toen aan de Marskant van de Rijn bevond; dit moet daar dus in de periode tussen 1772 en 1835 zijn gekomen. Zoals reeds vermeld in een vorig artikel, woonde de toenmalige veerman Wilhelm Bovenschen ook onder Lienden.

Figuren 2 en 3.
Kaarten van Jacob van Deventer, anno 1558.

Inmiddels is gestart met het verder blootleggen van weggedeeltes die zich binnen het afgeperkte opgravingsterrein bevinden. Hierbij is op ca. een halve meter diepte onder het maaiveld een weg gevonden, die verhard is met veldkeien en stukken baksteen; ca. dertig centimeter hieronder werd een laag gevonden, verhard met uitsluitend veldkeien, hetgeen duidt op een nog oudere weg.

Een weg door het weiland komend uit de richting van het Paardeveld is niet zo lang geleden nog in gebruik geweest, getuige foto's van begin deze eeuw.

Van de oude kaarten vallen die van Jacob van Deventer uit ca. 1558 (zie Fig. 2 en 3) op door hun nauwkeurigheid. Hieruit blijkt dat de Rijn in die tijd vlak bij het veerhuis stroomde. Deze oude loop van de Rijn is nog goed zichtbaar op luchtfoto's uit 1939, 1945 en 1950 (Ref. 3).

In korte tijd heeft de loop van de Rijn zich toen naar het zuiden verplaatst, vermoedelijk door aanleg van pieren en kribben aan de noordoever. Volgens de kaarten van Jacob van Deventer (1558) en Marcellis van Dort (1603) moet de verplaatsing gedurende een halve eeuw al zo'n 80 meter hebben uitgemaakt (!).

Met een dergelijk snelle verplaatsing van de Rijn, moet niet worden uitgesloten dat een veerhuis, dat volgens Van Iterson al in het midden van de 14e eeuw bestond (Ref. 4), zelfs op een andere plaats heeft gelegen, en dan waarschijnlijk meer naar het noorden.

Een aardig bijkomend aspect is, dat er op de kaarten uit 1558 een huis onder de stad Rheden vlak bij de Rijn is ingetekend. Door vergelijking van enkele keerten blijkt dat dit gebouw net ten oosten van de huidige veerweg, ter hoogte van de zuidoostpunt van de voormalige Koningstuin, moet hebben gelegen. Mogelijk betreft het hier een oud tolhuis (of veerhuis?). Tot nu toe is aangenomen dat het Tolhuis te Rheden zich binnen de stadsmuren heeft bevonden. Hoewel de Rijn vroeger dicht bij de stad stroomde, lijkt het, gezien het feit dat voor tolheffing de lading vaak gewogen moest worden, het hebben van een tolhuis binnen de stad wat onpraktisch.

Mochten de plannen van de Gemeente Rheden, om ten oosten van de huidige veerweg een jachthaven en rond de plaats van het oude veerhuis een surfannex visvijver aan te leggen, doorgang vinden, dan zou men moeten overwegen of het niet mogelijk is hierbij de contouren van de vroegere Koningstuin zoveel mogelijk te behouden.

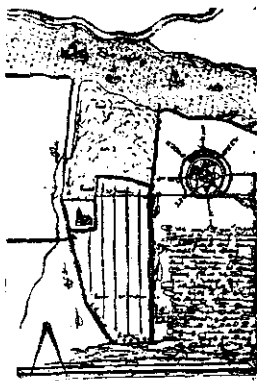
Voorts dienen de wegen en mogelijk de oude aanlegpijler en insteekhaven, zo die tevoorschijn komen, in ieder geval zo goed mogelijk in kaart te worden gebracht, bijv. door luchtfoto's. Bij het graafwerk dient dan ook de nodige voorzichtigheid in acht te worden genomen daar zich ook nog oude scheepswrakken onder de klei kunnen bevinden.

Meer duidelijkheid omtrent de ligging van wegen en veerhaven kan hopelijk binnenkort worden verkregen, daar de Gemeente Rhenen toestemming heeft gegeven tot het graven van enkele proefsleuven in het weiland ten zuiden van het oude veerhuis. Wanneer uit deze sleuven belangrijke aanwijzingen worden verkregen, zal met de Gemeente onderhandeld worden om opnieuw een stuk grond te mogen opgraven.

Literatuurreferenties

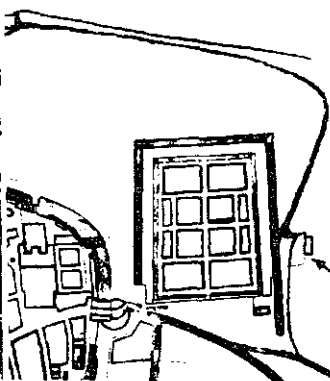
A.J.de Jong
Voorthuizen

1. H.P.Deys, Oud-Rhenen, Maart 1984.
2. A.J.de Jong, Oud-Rhenen, November 1984.
- 3 Fotokollektie Rhenen, H.P.Deys.
4. W.van Iterson, "De Geschiedenis van het Pontveer te Rhenen", Jaarboekje van Oud-Utrecht, 1935.

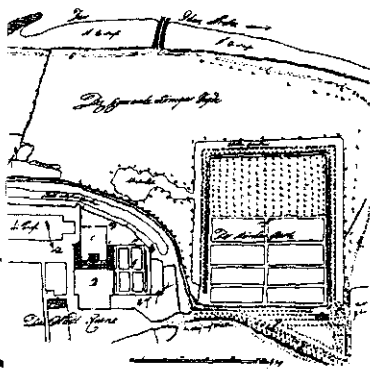
A°1558

Figuur 4.

A°1740

Figuur 5.

A°1748

Figuur 6.

Het is wellicht hier een geschikte plaats, de welwillende medewerking te vermelden van de Fa. Van Schoonhoven te Veenendaal, bij de opgravingswerkzaamheden. Voor het leegzuigen en -houden van de waterput kon een klokpomp met benzine-aggregaat worden geleend. Bij de latere opgravingen werd enkele malen belangeloos op Zaterdagen een dieplepel (graafmachine) ter beschikking gesteld en ook bij de hierboven genoemde plannen, de oude insteekhaven te traceren mag onze Vereniging weer van de machines van Van Schoonhoven gebruik maken.

Onze hartelijke dank, Job en Ies!

H.P.Deys
Voorzitter Hist. Verg.

Figuur 7. Anno 1835